

castellum

VERENIGING VOOR LOKALE GESCHIEDENIS
VAN KALKEN EN LAARNE

www.waldack.be/castellum

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT
JAARGANG XXI – NR. 2 – JUNI 2004

castellum

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT VAN DE VERENIGING VOOR LOKALE GESCHIEDENIS VAN KALKEN EN LAARNE

BESTUUR

Erevoorzitter:	Jonkheer de Pessemier 's Gravendries, Slot van Laarne, 9270 Laarne
Voorzitter:	Marcel Meys, Kruisenstraat 31, 9270 Kalken, tel. 09 367 55 06
Secretaris:	André Van De Sompel, Kruisenstraat 70, 9270 Kalken, tel. 09 367 83 54
Penningmeester:	Lieven Hanselaer, Koffiestraat 61, 9270 Kalken
Bibliothecharis:	Antoon Afschrift, Brandemanstraat 93, 9270 Laarne
Redactiesecr.:	Eric Balthau, Termstraat 80, 9270 Laarne
Leden	Dirk Clerick, Nerenweg 72, 9270 Kalken Johan R.J. De Wilde, Varensbos 29, 9920 Lovendegem Felix Waldack, J. Van De Veldestraat 7, 9270 Kalken, tel. & fax 09 367 80 92 - e-mail: felix@waldack.be Luc De Ruyver, Apostelhuizen 8a, 9270 Kalken

Verantwoordelijke uitgever:
Marcel Meys,
Kruisenstraat 31, 9270 Kalken

EDITORIAAL

Het voorliggende nummer wijkt enigszins af van wat we gewoon zijn de lezer aan te bieden.

In de eerste twee bijdragen immers blikt Eric Balthau terug op recente activiteiten: een verslag van de voordracht *Adellijke cultuur in het kasteel: Maria Livina de Beer, barones van Laarne en Leefdaal (1659-1741)* door Koen De Vlieger en een reisverslag van enkele bestuursleden naar het landgoed Vilsteren in Nederland (april 2004).

Over een kerkelijk gebruik dat onze grootouders heel goed kenden, namelijk de missies, heeft Eric Balthau aan de hand van herdenkingsdocumenten en foto's, een overzicht gemaakt.

In een laatste bijdrage behandelt Johan De Wilde een soldatenbrief uit 1808 van Kalkenaar Ludovicus Van Kerkhove.

Blijft de uitgave van het tijdschrift voor onze vereniging een belangrijk instrument om onze doelstelling, namelijk een grondige kennis van het lokaal verleden opbouwen, dan wordt ook gewerkt aan de uitbouw van de bibliotheek. Zo willen we Dirk Van Damme en Christine Lostrie bedanken voor de recuperatie en de schenking van wetenschappelijke verhandelingen uit de *Mededelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie*, uitgegeven door de Standaard-boekhandel (1942 tot 1952), over diverse, meestal geschiedkundige onderwerpen, zoals het stadhuis van Gent, de St.-Niklaaskerk te Gent, de slavenhandel in de 18e eeuw, enz.

Als voornaamste activiteiten tijdens het najaar willen we de Openmonumentendag en de VVF-dag in Kalken aanhalen.

In het kader van Openmonumentendag (zondag 12 september 2004) zullen vooral bestuursleden Lieven Hanselaer en André Van De Sompel werken rond de Kalkense Meersen. Felix Waldack van zijn kant, nodigt iedereen uit op de VVF-dag in zaal Breughel (Kalkendorp 28, 9270 Kalken) op zondag 17 oktober 2004. Het thema van deze ont-

moetingsdag voor genealogen is “*Fotografie: ideale start voor stamboomonderzoek en streekgeschiedenis*”. Verschillende organisaties zijn aanwezig met een info-, computer- of boekenstand om hun activiteiten toe te lichten.

André Van De Sompel

EEN BRIEF VAN EEN SOLDAAT-SCHOENMAKER UIT KALKEN (1808)

Johan R.J. De Wilde

Soldatenbrieven van Vlaamse jongens, die als conscrit voor het Franse keizerlijke leger werden opgeroepen, zijn een bijzonder leerrijke bron voor hun levenswijze tijdens hun dienst. Naar aanleiding van de vondst van zeven dergelijke brieven van Laarnenaren, en nog eens vijf van Kalkenaren, hebben wij al eerder de inhoudelijke aspecten van dergelijke documenten besproken ¹.

Ondertussen is een nieuw exemplaar opgedoken. Het is een brief van de Kalkenaar Ludovicus Van Kerkhove uit 1808 ². Dit epistel heeft een mooi briefhoofd: een adelaar met gespreide vleugels. Het dier heeft een bundel bliksems in de klauwen en boven zijn kop hangt een kroon. Bij dit vignet staan enkele voorgedrukte letters en cijfers (zie afb. 1). Blijkbaar kon hij bij zijn eenheid briefpapier kopen.

Ludovicus was als soldaat ingedeeld bij het 15de linieregiment. Begin december 1808 was hij met verschillende kennissen aangekomen in het depot van zijn eenheid in het Franse Brest. Daar ontving elke recruit zijn kledij, uitrusting, wapens en opleiding. Tijdens de weken die volgden op zijn aankomst gaf Ludovicus zijn ogen de kost, en wist hij zich goed te informeren.

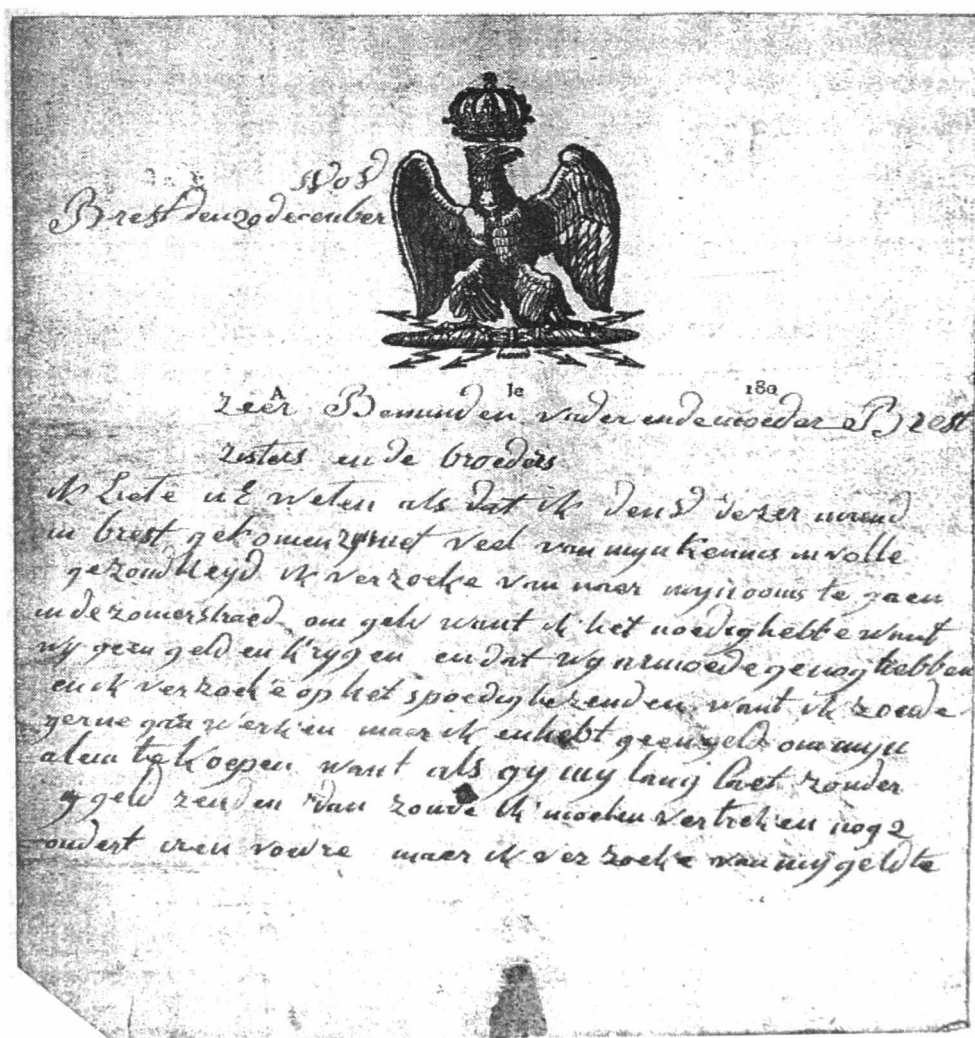
Op 29 december 1808 schreef hij naar zijn ouders dat hij geld nodig had. Ludovicus' ouders hadden het wellicht niet breed, want hij gaf hen de raad om zijn ooms in de Zomerstraat aan te spreken. Ludovicus had een bijzondere bedoeling: hij was van plan om met het geld gereedschap (*alem*) te kopen. Hij geeft niet aan welke soort werkmateriaal hij zal kopen, of wat zijn beroep is. Toch kunnen wij dit indirect uit de brief afleiden. Hij was immers te weten gekomen dat men met een paar laarzen 9 stuivers kon verdienen; een detail dat enkel voor een schoenmaker relevant is. Eenmaal hij over het vereiste materiaal beschikte, zou hij zijn brood ermee kunnen winnen. Zo zou hij ook kunnen vermijden dat hij nog 200 uren verder zou moeten marcheren; wat staat voor een afstand van minstens 800 kilometer ³. Hij rekende er dus op dat hij als schoenmaker in het depot van zijn eenheid zou kunnen blijven; mét een inkomen naast zijn schamele soldij en zonder verdere vermoeiende verplaatsingen.

¹ Johan R.J. De Wilde, Inhoudelijke aspecten van soldatenbrieven uit de tijd van Napoleon I, *Castellum*, XVII nr. 1, 2000, p. 9-53.

² Bewaard in Beveren, Rijksarchief, Oud archief Kalken nr. 266.

³ Een recruit die zijn opleiding had beëindigd, werd immers doorgestuurd naar de oorlogsbataljons.

Hij besloot zijn brief met een ietwat naïef moreel argument: een afwijzing van zijn verzoek zou hij niet begrijpen, want hij had nog nooit iemand kwaad berokkend. Ludovicus vroeg van zijn ouders 5 kronen. Dit zijn Franse zilveren muntstukken. Hij benadrukte dat zijn familie hem geen Vlaamse munten mocht opzenden, omdat de Fransen dit toch niet zouden aanvaarden. Eén kroon had een waarde van 5 frank 93 centiemen (zie verder in dit artikel); in totaal vroeg Ludovicus dus bijna 30 frank. De overige gegevens in de brief zijn vrij stereotiep: de datum van zijn aankomst in Brest (vergezeld van verschillende kennissen) ⁴, het uitblijven van soldij ⁵, het feit dat hij nog gezond en wel is, het overmaken van groeten, en de vraag om inlichtingen van thuis.

Afb. 1. Aanvang van de soldatenbrief van Ludovicus Van Kerkhove (29 dec. 1808).

- ⁴ Het gebeurde dikwijls dat in één lichting hele groepen van jongens uit dezelfde streek bij dezelfde eenheid terechtkwamen.
- ⁵ Tijdens de eerste maanden na de inlijving van de soldaten in het leger, keerde de staf van het korps geen soldij uit om met die (kleine) bedragen de kledij en de uitrusting van de rekrut af te betalen.

Ludovicus heeft zijn brief niet zelf geschreven, maar gedictieerd: wij merken dit aan de onregelmatige zinsbouw. Zoals zoveel andere jongelui in die tijd moest hij dus een beroep doen op een geletterde medeconscrijver; Ludovicus heeft enkel zijn handtekening geplaatst, en dan nog vrij onbeholpen.

Interessant is overigens de verhouding tussen zijn loon en de verkoopprijs van laarzen in het Franse leger. Een schoenmaker in Franse dienst kon voor elk paar laarzen negen stuivers of 0,945 frank verdienen, terwijl een afgewerkt paar werd verkocht voor vijf frank, of meer dan het vijfvoudige van dat loon.

Dat een soldaat in dienst geld vroeg aan zijn ouders, gebeurde zeer vaak. Meestal is het zelfs de aanleiding voor het schrijven van de brief. Dikwijls vroeg de behoeftige soldaat om enkele zilveren kronen; maar het bedrag dat Ludovicus vroeg, was wel langs de hoge kant. Wij willen eerst nagaan wat deze som vertegenwoordigde in de munteenheden die toen in Vlaanderen courant waren. In onze streken werd er immers eerder gerekend met guldens (onderverdeeld in stuivers) en franken.

In een document uit het begin van de 19de eeuw troffen wij de volgende muntverhoudingen aan ⁶:

1 Louis d'or	11 gulden 4 stuivers	23 frank 71 centiemen
1 Franse kroon	2 gulden 16 stuivers	5 frank 93 centiemen

Met andere woorden: 1 gouden Louis was 4 zilveren kroonstukken⁷ waard.

Op basis van bovenstaand schema kennen wij de verhouding tussen de Franse munt enerzijds en de gulden of de frank anderzijds, en kunnen wij ook de verhouding tussen frank en de stuiver berekenen.

Eén frank had toen de waarde van 10,58 stuivers; dit komt overeen met de tarieven die we in een aantal soldatenbrieven aantreffen: 10 (soms 11) stuivers.

In totaal vroeg Ludovicus exact 29,65 frank of 280 stuivers (= 14 gulden).

Wat betekent dit bedrag nu voor zijn ouders? Uit enkele gelijktijdige bronnen weten we wat een werkman, een timmerman en een metser toen in Laarne als dagloon verdienden:

⁶ Laarne, archief van het kasteel, Familiearchief van Vilsteren, voorlopig nummer 398/3. Acte d.d. 11 brumaire an 11 (2 november 1802). De opgegeven muntverhoudingen bleven alleszins in voege tijdens het eerste decennium van de 19de eeuw.

⁷ G.C. Faipoult, prefect van het Schelvedepartement tot 1808, noemt dit een "Couronne impériale". In zijn *Mémoire statistique* van zijn ambtsgebied, besteedt hij ook aandacht aan de diverse munten en wisselkoersen in die tijd: P. Deprez, *Mémoire statistique du département de l'Escaut par M. Faipoult, préfet de ce département*, Gent, 1960, p. 195-201 (Maatschappij voor geschiedenis en oudheidkunde te Gent. Verhandelingen X).

- werkmán: 10 stuivers (1800) en 15 stuivers (1803) ⁸
- timmerman en metser: 14 stuivers (1798-1800) ⁹

In die tijd verdiende een ongeschoolde werkmán dus 1 tot 1,5 frank, een stielman ongeveer 1,5 frank per dag. Toen Ludovicus zijn ouders bijna 30 frank vroeg, stond dit gelijk met ongeveer 5 weken loon van een ongeschoolde werkmán, en meer dan 3 weken loon van een stielman. Met deze gegevens in het achterhoofd, hoeft het niet te verwonderen dat hijzelf zijn ouders de raad gaf om ook enkele familieleden aan te spreken! Het bedrag dat hij nodig had, nam hoe dan ook een flinke hap uit het beschikbare gezinsbudget.

Bijlage

Brief van Ludovicus Van Kerkhove aan zijn ouders in Kalken (29 december 1808)

r^o

Brest den 29 december 1808

*Zeér Beminden vader ende moeder Brest
zisters ende broeders*

*Ik liete ul (1) weten als dat ik den V (2) dezer maend
in brest gekomen zyn met veel van myn kennis in volle
gezondheyd ik verzoeke van naer myn ooms te gaen
in de zomerstraed om geld want ik het noedig hebbe want
wy geen geld en krygen en dat wy armoede genog hebben
en ik verzoeke op het spoedig te zenden want ik zoude
gerne (3) gaen werken maer ik en hebt geen geld om myn
alem (4) te koepen want als gy my lang laet zonder
geld zenden dan zoude ik moeten vertreken nog 2
ondert (5) uren voedre (6) maer ik verzoeke van my geld te*

⁸ Laarne, archief van het kasteel, Familiearchief van Vilsteren, voorlopig nummer 398. Deze werklieden maakten in opdracht van de kasteelbewoners brandhout aan.

⁹ Laarne, archief van het kasteel, Familiearchief van Vilsteren, voorlopig nummer 290 en 292.

v^o

te zenden want als gy my geld zoude zenden dan zoude
 ik niet lang wagten van te gan werken en als ik aen het werk zoude
 zyn dan geen geen geld meer noedig hebbe want wy
 veel geld zillen (7) winnen Wij hebben negen stuyvers
 van het paer en van een paer leirzen hebben zy
 5 franck zoo ik laete pyzen (8) dat gy niet zoude
 verwondert als dat om geld schryve ten (9) is maer inden
 nood gy en mogent niet kwaelck (10) nemen als dat
 komen goedendag zeggen hebbe maer ik verzoeke
 van my te zenden V kroenen (11) maer ik verzoeke
 van my geen vlams (12) geld te zenden zy dat niet en
 willen als frans geld ende komplementen (13) te doen
 aen alle myne goede vriend en aen Jacobis Lan...

r^o

en zyd zoo goed van my te laeten weten hoe
 dat het gaet met de gezondheid en ik verzoeke
 van my te laeten wete of ferdinandus vandenbroek
 is mogen tuys (14) blyven en ik verzoeke van my sieto sieto (15)
 kronen te zenden het zoude my pyn don doen dat gy my
 dat zoude refezeeren (16) want ik hebbe noyt
 nieman kwaed gedaen

*Monnadresse. Est Lidovicus Van Kerkhove
 Soldat au 15 Regiment de lingne (17) 3 compagnie
 au garnison a brest departement du finisster (18)
 A brest (w.o.) Laiovicus van kerck...*

Aantekeningen:

- (1) ul = jullie
- (2) V = de vijfde
- (3) gerne = graag
- (4) alem = alaam, gereedschap
- (5) 2 ondert = tweehonderd
- (6) voedre = verder
- (7) zillen = zullen
- (8) pyzen = peinzen, denken, overwegen
- (9) ten = het
- (10) kwaelck = kwalijk
- (11) kroenen = kronen (Frans zilverstuk)
- (12) vlams = Vlaams

- (13) kempelmenten = complimenten, groeten
- (14) tuys = thuis
- (15) sieto = snel, zo snel mogelijk
- (16) refezeeren: weigeren
- (17) Regement de lingne = régiment de ligne, linieregiment
- (18) finisster = Finistère (Fr. departement).

VOLKSMISSIES (1875-1958) EN HET MISSIEKRUIS VAN BEELDHOUWER MATHIAS ZENS IN DE SINT-MACHARIUSKERK VAN LAARNE

Eric Balthau

In de 19de en de eerste helft van de 20ste eeuw waren de volksmissies een belangrijk onderdeel van de pastoraal op het platteland en, zeker voor wie ze heeft meegeemaakt, één der meest beklijvende aspecten van het "rijke Roomse leven" ¹.

Gedurende ongeveer een week kwamen drie tot vier vreemde predikanten, meestal paters redemptoristen ², op initiatief van de pastoor de vrome gelovigen wijzen op hun plichten als rechtgeaarde katholieken. In hun overdonderende preken wezen de predikanten er op dat iedere gelovige, in het licht van de zekere dood, de zonde kon ontvluchten door een leven van gebed en het weerstaan aan alle wereldse bekoringen ³.

De gedachtenisprentjes die naar aanleiding van die missies aan de gelovigen werden uitgereikt, geven een idee van de doelstellingen van die volksmissies en van de sfeer tijdens de samenkomsten in de parochiekerk ⁴. Diezelfde sfeer spreekt uit de teksten van de zgn. missiegezangen van de paters redemptoristen, zoals blijkt uit een zeldzaam bewaard vouwblaadje uit de jaren 1950. Behalve de vermoedelijk steeds terugkerende thema's zoals *Het Heilig Hart van Jezus*, *Het Heilig Kruis* en *Ave Maria*, blijkt het lied *Wij willen God* toch ook voor de jaren '50 actuele thema's aan te snijden en de katholieke visie op mens en maatschappij weer te geven. De tweede strofe, over het katholieke onderwijs, is vermoedelijk een verwijzing naar de schoolstrijd van 1954-1958. De derde strofe is een duidelijke afwijzing van de socialistische klassenstrijd en spreekt zich uit voor de standensolidariteit. Strofe vier tenslotte spreekt zich duidelijk uit voor de deelname van de katholieken aan het bestuur van het land.

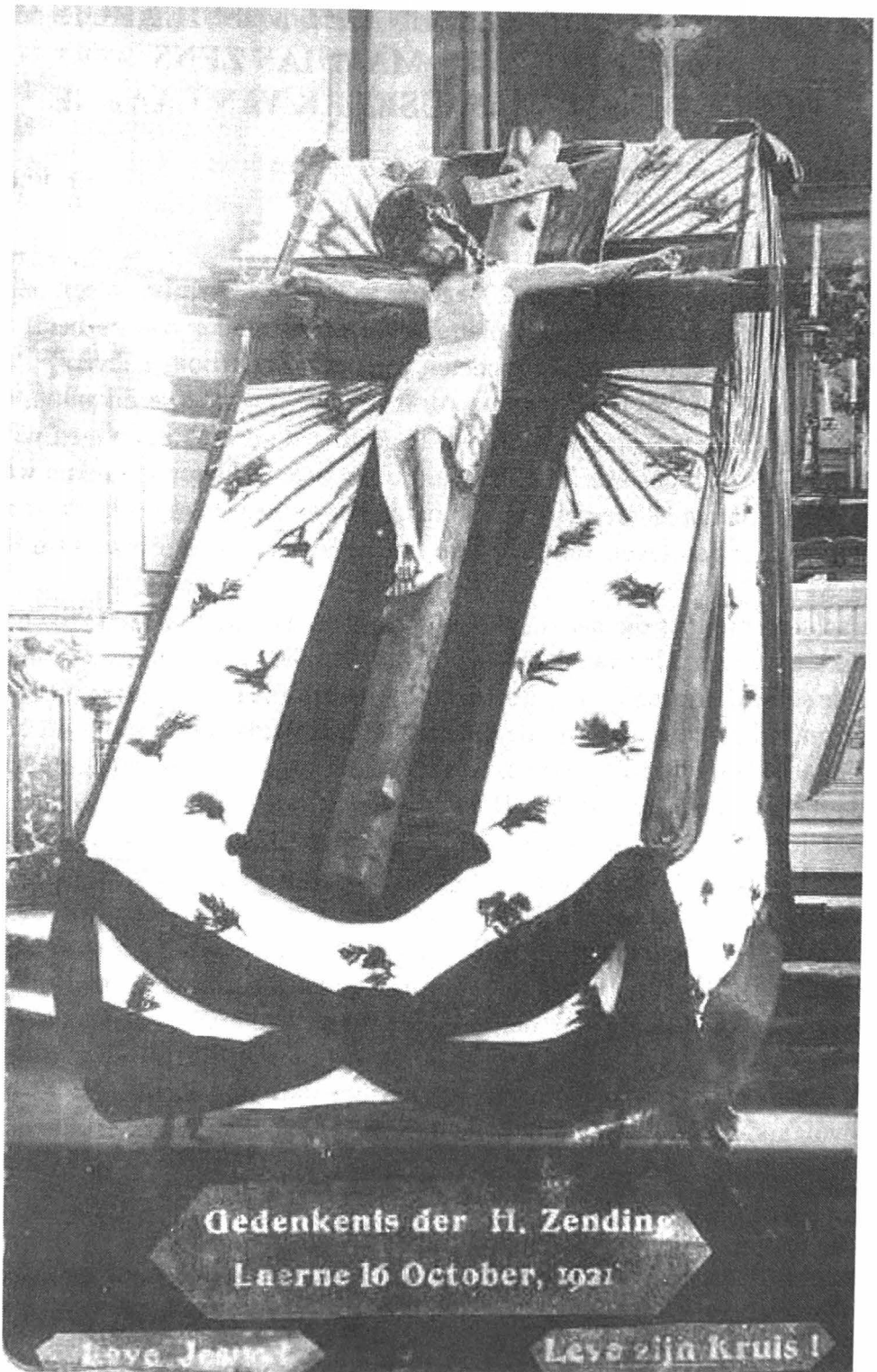
Aan de hand van het *liber memorialis* van pastoor Bernard Heirman (1872-1880) en zijn opvolgers, dat bewaard wordt in de pastorie van Laarne, kon een overzicht wor-

¹ VAN HAVER J., *Voor u, beminde gelovigen : het rijke Roomse leven in Vlaanderen 1920-1950*, Tielt, 1995.

² DE NEEF G., SEGERS Y., TAVERNIERS A. m.m.v. VANPARIS A., *Inventaris van het archief Noord-Belgische provincie van de Congregatie van de Allerheiligste Verlosser (redemptoristen) : 1773-1997*, Leuven, 2001.

³ LION A., *De volksmissies in de tussenoorlogse periode : de missieactiviteiten van de redemptoristen in Oost-Vlaanderen*, onuitgegeven licentieverhandeling Rijksuniversiteit Gent, 1982; ART J., *Preken in pre-industrieel Vlaanderen: aspecten van volksmissiepredikatie tussen 1830 en 1850*, *Tijdschrift voor Geschiedenis*, 97, 1984, p. 407-422.

⁴ Voor Laarne zijn enkele van deze gedachtenisprentjes bewaard die we omwille van hun specifieke inhoud hier als bijlage integraal willen weergeven.

Illustratie 1. Volgens een foto, genomen naar aanleiding van de missie op 16 oktober 1921, stond het missiekruis tijdelijk opgesteld in het hoogkoor voor het hoofdaltaar. De vaste plaats van het missiekruis in de kerk is onduidelijk.

Illustratie 2. Voorzijde van het gedachtenisprentje van de missie van oktober 1892.

den opgesteld van de volksmissies die in de parochie Laarne werden gehouden tussen 1872 en 1958⁵.

In de maand oktober 1875 hebben twee Paters Discalsen hier eene missie of geestelijke zending gepredikt. Boven de Eerw. Paters hebben vier vreemde biechtvaders gedurende vijf dagen biecht gehoord te weten Mr. Petrus Van De Wiele, onderpastoor te Sint-Niklaas⁶, Mr. Theodoor Dalschaert, onderpastoor te Temsche⁷, Mr. Karel

⁵ Voor 1872 is er geen *liber memorialis* voor de parochie Laarne bewaard. Het eigenlijke *liber memorialis* is niet te verwarren met de geschiedenis van de parochie Laarne die pastoor Heirman vanaf september 1876 heeft opgesteld als een deel van zijn *liber memorialis* dat we in 1992 uitgaven; zie E. BALTHAU, L. PROPS, E.L. SCHEPENS, *Liber memorialis quem anno Domini 1876 die 21 septembris inchoavit Johannes Bernardus Heirman parochus ecclesie de Laarne, Castellum*, X, nrs. 2-3, 1992, p. 3-58.

⁶ Petrus Ambrosius Van de Wiele (° Uitbergen 1841 - † Temse 1897), priester gewijd in 1866, was onderpastoor van Sint-Niklaas van 1874 tot 1879; zie L. SCHOKKAERT (red.), *Biografisch repertorium van de priesters van het bisdom Gent (1802-1997)*, Leuven, 1997, deel II, p. 512, nr. 5365.

⁷ Theodorus Franciscus Dalschaert (° Uitbergen 1841- † Aalter 1912), priester gewijd in 1867, was onderpastoor van Temse van 1871 tot 1888; zie L. SCHOKKAERT (red.), *o.c.*, deel II, p. 91, nr. 891.

Van Lancker, onderpastoor te Nieuwerkerken ⁸, en *Mr. Francis Liebaut onderpastoor te Oosterzele* ⁹. De missie werd gesloten den 21en dag der gedurige aanbidding. Volgens de getuigenis der biechtvaders heeft de missie wel gelukt. Alleen drie of vier personen, bij mijne weet, zijn achter gebleven en tot de HH. Sacramenten niet genaderd, aldus pastoor Bernard Heirman (1872-1880) in zijn *liber memorialis* ¹⁰.

*In mei [1884] kwamen hier vier paters redemptoristen uit het klooster van Roeselare eene groote geestelijke zending geven. Vier vreemde biechtvaders stonden hen bij, zij duurde twaalf dagen, en gelukte opperbest. Drie à vier parochianen hebben tot de H.H. Sacramenten niet genaderd. De heer Debbaudt-Vervaet schonk ons een schoon missiekruis gemaakt door Mr. Zens van Gent, aldus pastoor Dominicus De Sadeleir (1880-1892) in zijn *liber memorialis* voor het jaar 1884* ¹¹. Charles Auguste Amand Debbaudt (1798-1890) was burgemeester van Kalken geweest van 1826 tot 1830. Waarschijnlijk na zijn huwelijk met Maria Vervaet, afkomstig van Laarne, kwam hij te Laarne wonen. Hij bewoonde een statige burgerswoning in het dorp op de plaats waar het *Gildenhuis* later werd gebouwd. Hij was gemeenteraadslid van Laarne van 1843 tot 1888 en was reeds in 1878 volkomen blind ¹². Zijn grafmonument is bewaard op het kerkhof van Laarne.

Uit het gedachtenisprentje van de missie van oktober 1892 weten we dat het missiekruis gewijd werd op zaterdag 11 mei 1884. Het prentje maakt ook duidelijk welke aflaten werden gegeven aan de gelovigen. Volle aflaten werden verleend op de dag van kruisplanting, op de verjaardag van de oprichting van het kruis of op de zondag daarna, op de feestdag van de Heilige Kruisvinding (3 mei), en op de feestdag van de Heilige Kruisverheffing (14 september) of op de zondag na één van deze feestdagen. Een aflaat van 300 dagen werd verleend iedere keer men voor het missiekruis vijf keer het *Onze Vader*, het *Wees gegroet* en het *Glorie zij den Vader* bad, ter ere van de vijf wonden van Christus. Een aflaat van 7 jaren werd gegeven iedere keer men voor het missiekruis zeven maal het *Wees gegroet* bad ter ere van de Zeven Smarten van Maria.

⁸ Carolus Van Lancker (° Westrem 1847- † Sint-Antelinks 1898), priester gewijd in 1871, was onderpastoor van Nieuwerkerken van 1874 tot 1878; zie L. SCHOKKAERT (red.), *o.c.*, deel II, p. 537, nr. 5654.

⁹ Franciscus Liebaut (° Aalst 1844- † Borsbeke 1908), priester gewijd in 1870, was onderpastoor van Oosterzele van 1873 tot 1879; zie L. SCHOKKAERT (red.), *o.c.*, deel I, p. 309, nr. 3206.

¹⁰ Laarne, pastorie, *Liber memorialis ab anno 1872*, p. 19.

¹¹ Laarne, pastorie, *Liber memorialis ab anno 1872*, p. 45.

¹² Aldus pastoor Bernard Heirman in zijn *liber memorialis*, p. 35. Met dank aan Antoon Afschrift voor de informatie.

Beeldhouwer Matthias Zens

Beeldhouwer Matthias Zens werd geboren te Schwarzenborn in de Eifel (Duitsland) op 21 maart 1839 als zesde kind van landbouwer Mathias Zens (1797-1873) en Katharina Hohn ¹³. Zijn familie was door en door katholiek. Zijn oom Mathias Zens (1791-1885) was pastoor, zijn neven Joseph en Mathias Clemens eveneens. De jonge Mathias Zens ging eerst naar school in de *Volksschule* in Eisenschmitt en leerde daarna het vak van schrijnwerker. Tijdens zijn opleiding bleek hij een opmerkelijk talent voor het snijden van beelden te hebben. Zijn eerste werk, twee grote Madonna's voor de kapel van zijn geboortedorp die werd opgericht door zijn oom Mathias Zens, dateert van 1860. Voor dezelfde kerk maakte hij vanaf 1866 zijn eerste missiekruis, en later ook de hele binneninrichting, namelijk een neogotisch altaar, heiligenbeelden en een kruisweg. Na zijn militaire dienst in Keulen kreeg Zens door voorspraak van Adolph Kolping een beurs om zijn beeldhouwerstalent verder te ontwikkelen aan de beeldhouwerschool van Gent die toen geleid werd door baron de Bethune, de grote stimulator van de neogotiek in Vlaanderen ¹⁴. Na zijn opleiding vestigde Matthias Zens zich als zelfstandig beeldhouwer in Gent en stelde in 1870 reeds twintig arbeiders te werk. In de jaren 1870 kreeg hij er zijn eerste grote opdracht, namelijk de binneninrichting van de Sint-Annakerk te Gent. In deze periode werkten er meer dan 100 medewerkers in zijn atelier. Zijn neogotische altaren, communiebanken, kruiswegstaties, missiekruisen, preekstoelen en heiligenbeelden werden wereldwijd gekocht (tot in Canada). Zijn meesterwerk is een *Maria met Kind* uit ivoor, waarvoor hij op een tentoonstelling voor christelijke kunst in Rome in 1905 de "grand prix" kreeg. In 1907 kreeg hij van de paus het ereteken *Pro Ecclesia et Pontifice*. Reeds in 1874 had hij de troon voor het beeld van Onze-Lieve-Vrouw in de kerk van Laarne gemaakt ¹⁵. Rond Gent maakte Zens onder andere beelden voor de kerken van Lembeke en Schoonaarde, twee biechtstoelen in de kerk van Bevere, het tabernakel en de houten retabels in de kerk van Sleidinge, een missiekruis in de kerk van Appels, een beeld van de H. Barbara in de kerk van Vlassenbroek, een calvarie voor de kerk van Adegem. De kerk van Kalken bezit twee neogotische beelden, namelijk het Heilig Hart van Christus en het Heilig

¹³ Deze korte biografie is gebaseerd op BRAND G., Zens, Matthias, in: *Biographisch-Bibliographisch Kirchenlexicon*, band XX, 2002, p. 1597-1599.

¹⁴ Zie hierover o.a. J. DE MAEYER (red.), *De Sint-Lucasscholen en de neogotiek 1862-1914*, Leuven,, 1988.

¹⁵ Laarne, pastorie, *Liber memorialis ab anno 1872*, p. 16: *De troon voor het beeld van OLV werd in 1874 gemaakt door Matthias Zens, een duitschen beeldhouwer te Gent gevestigd. Wij verkochten eene aanzienlijke hoeveelheid goud en zilver vroeger aan OLV zoo in de kerk als in de kapel opgeofferd. Met de opbrengst betaalden wij den troon en dekten wij den onkost van het vernieuwen der kleederen van OLV, aldus pastoor Heriman.*

Hart van Maria, beide aangekocht in 1882 ¹⁶. De missiekruisen werden vermoedelijk in serie vervaardigd. In de middenbeuk van de Sint-Laurentiuskerk van Lokeren en in het koor van de kerk van Wetteren hangt een identiek missiekruis als dat van Laarne. Ook het kruis aan de buitenzijde van het koor van de Lokerse Sint-Laurentiuskerk werd aangekocht bij Mathias Zens ¹⁷ Hoewel hij als Duitser in 1918 uit België werd verbannen, kon Mathias Zens nadien naar Gent terugkeren. Hij overleed te Gent op 3 oktober 1921. Hij werd in 1921 begraven op het kerkhof van Gent- Mariakerke, waar zijn grafsteen nog altijd te zien is. Een van zijn leerlingen was de bekende beeldhouwer Aloïs De Beule (1861-1935).

In oktober 1892 hebben de Paters Van Peteghem, Deboe en Delobelle hier eene missie gegeven gedurende twaelf dagen. De devotie tot den H. Kruisweg heeft sedert dien tijd buitengewoon toegenomen.

Op zaterdag 14 8ber (oktober 1893) zullen de paters redemptoristen Am. Van Hoeymissen en Alphons Van Peteghem de vernieuwing der zending komen geven, aldus pastoor Emile Van den Dooren (1892-1898) in zijn liber memorialis ¹⁸.

Anno Domini 1901 missio praedicata est ab 11a octobris ad 21m (diem Adorationis perpetuae) per R. P. Redemptoristas Van Hoeymissen, De Myttenaere et Hoste. Multum et optime laboraverunt his diebus pro gloria Dei et salute parochianorum meorum qui optime responderunt conatibus et poenis R. Petrum singulis diebus sacris officiis et sermonibus maximo numero interfuerunt ad confessionem et S. Communionem accesserunt parochiani omnes – omnes dici potest, quia de nullo publice constat omissio. Fructus uberrimos datos conservet Deus, omnium largitor bonorum, schreef pastoor Karel Augustin De Schepper (1898-1924) in zijn *liber memorialis* ¹⁹.

De 18n oktober 1902 is begonnen de vernieuwing der zending van 't jaar 1901. De vernieuwing werd gedaan door de E. P. Redemptoristen Van Hoeymissen, De Myttenaere en Hoste. Gelijk de zending heeft zij zeer goed gevolgd geweest en veel vruchten tewege gebracht bij de parochianen, vernieuwing van iever en vermeerdering van godvruchtigheid en bewaring der goede zeden dat de parochianen in hunnen goede gesteltenissen volherden, dit geve de Allerhoogste, aan Wien alle dank !, aldus pastoor Karel Augustin De Schepper (1898-1824) in zijn liber memorialis ²⁰. Anno 1909, a die 10a aprilis ad 20m, occasionis Paschatis, data est S. Missio. Praedicata fuit Missio a R. P. Redemptoristis H. Casier, E. DE Smijter et P. Clerincx. Maxima diligentia interfuerunt parochiani omnibus acris exercitiis. Summa devo-

¹⁶ TOP F., VAN KERKHOVEN L., *Twee neogotische beelden van Mathias Zens in de Sint-Denijsskerk te Kalken*, s.l., s.d.

¹⁷ Met dank aan dhr. Jan Ballinckx, Lokeren.

¹⁸ Laarne, pastorie, *Liber memorialis ab anno 1872*, p. 62.

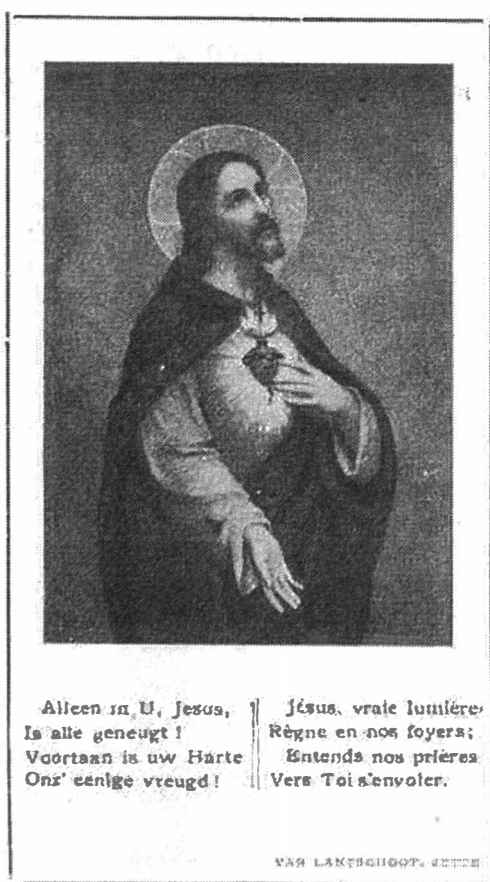
¹⁹ Laarne, pastorie, *Liber memorialis ab anno 1872*, p. 63-64.

²⁰ Laarne, pastorie, *Liber memorialis ab anno 1872*, p. 65.

tionem ad S. Sacramenta accesserunt omnes parochiani. Det Dominus, largitor omnium bonorum, ut semen sanctum his diebus seminatum uberrimos religionis et pietatis fructus producat in futuro ! Est ardens votum Rm. Patrum, Pastoris et Vice-pastorum. Laudetur Jesus Christus !, schreef pastoor Karel Augustin De Schepper (1898-1924) in zijn *liber memorialis* ²¹.

A 15a januarii facta est renovatio S. Missionis anni 1909, ad diem 23m 1910. Renovatio data est per Ros. Redemptoristas H. Casier et E. De Smyter. Optimo successu, Deo dante, facta est. Confirmati sunt in optimis propositis anno praeterito factis parochiani et induti novo zelo ad perseverandum. Conservet Deus et adangelat fructus obtendos !, aldus pastoor Karel Augustin De Schepper (1898-1924) in zijn *liber memorialis* ²².

De Eerwaarde Pater Broeckart, Redemptorist, vluchteling uit Rousselare, heeft hier van 13n october (1917) tot bereiding voor de gedurige aanbidding op 21n octo-

Illustratie 3. Voorzijde van het gedachtenisprentje van de missie van oktober 1921.

²¹ Laarne, pastorie, *Liber memorialis ab anno 1872*, p. 67.

²² Laarne, pastorie, *Liber memorialis ab anno 1872*, p. 68.

ber eene zending gepredikt. De parochianen hebben met buitengewonen iever beantwoord; elken dag werden de sermoenen en oefeningen door de parochianen gevolgd. Op den dag der aanbidding en den volgenden dag zijn meer dan 4000 H. Communien gegeven. Lof en dank zij den Heer! En de vurige wensch onzer heren is dat die schoone, heilige zending heilrijke vruchten voortbrengel!, aldus pastoor Karel Augustin De Schepper (1898-1924) in zijn *liber memorialis* ²³.

Een nieuwe missie werd op verzoek van pastoor De Schepper gepredikt door de paters redemptoristen Van Severen, Meersdom en Vervoort van 8 oktober tot 18 oktober 1921. Over deze missie heeft pastoor De Schepper niets meer in zijn *liber memorialis* vermeld. Vermoedelijk heeft zijn gezondheidstoestand hem niet meer in staat gesteld het *liber memorialis* bij te houden tot het einde van zijn leven ²⁴. Tijdens deze missie stond het missiekruis van Mathias Zens enige tijd opgesteld in het koor van de Sint-Machariuskerk.

Illustratie 4. Voorzijde van het gedachtenisprentje van de missie van oktober 1931.

²³ Laarne, pastorie, *Liber memorialis ab anno 1872*, p. 72.

²⁴ Zijn laatste nota op p. 76 gaat over de benoeming van E.H. Raphaël Pieters tot onderpastoor van Laarne op 14 juni 1920 ter vervanging van E.H. Prosper Van Driessche, die benoemd werd tot onderpastoor te Vrasene. Pastoor De Schepper overleed te Laarne op 16 maart 1924.

Illustratie 5. Een foto, genomen tijdens de missie van 1947, toont hoe het missiekruis werd opgesteld voor het gemeentehuis van Laarne. Van links naar rechts: onderpastoor Adolf De Waegeneer (op de rug), Marcel Marius, Raphaël Claus, Octaaf Van der Cruyssen, Louis De Visscher, Prudent Van De Velde (foto Ignace Marius).

In 't jaar 1931 is alhier van den 10 tot den 20sten october de H. Zending gepredikt door de E.E. P.P. Redemptoristen Theyskens, Janssens en Wijns. Men mag in alle rechtzinnigheid haar wel gelukt heeten, aldus pastoor Petrus De Kimpe (1924-1951) in zijn liber memorialis ²⁵.

E. Schepens vermeldt nog een missie in 1938 ²⁶. Pastoor De Schepper heeft daarover in zijn *liber memorialis* echter geen nota gemaakt zodat we ons mogen afvragen of deze missie inderdaad wel heeft plaats gevonden.

In september 1947 van den 21 tot den 30sten is eene zending gepredikt door de E.E. P.P. Baeyens, Andries en Schotsmans, redemptoristen, welke door een zeer groot getal inwoners werd bijgewoond, aldus pastoor De Kimpe ²⁷. Tijdens deze missie werd het missiekruis van Mathias Zens rondgedragen in de straten van de dorpskern en enige tijd opgesteld voor het gemeentehuis. De gelovigen werden van op het balkon toegesproken door pater Baeyens.

Illustratie 6. Pater Baeyens op het balkon van het gemeentehuis tijdens de volksmissie van 1947 (foto Ignace Marius).

²⁵ Laarne, pastorie, *Liber memorialis ab anno 1872*, p. 79.

²⁶ E. L. SCHEPENS, Kerk, kapellen... en geestelijk leven, in *Laarne Herzien*, s.l., 1991, p. 20.

²⁷ Laarne, pastorie, *Liber memorialis ab anno 1872*, p. 81.

Illustratie 7. De leiders van de volksmissie van 1947 in de tuin voor de pastorie. Van links naar rechts: pater Baeyens, onderpstoer Marcel Notte, pastoor Petrus De Kimpe, pater Schotsmans, pater Andries (foto Ignace Marius).

Illustratie 8. Een foto, genomen tijdens een missie in 1947, toont hoe het missiekruis door de straten van de dorpskern van Laarne werd gedragen. Van links naar rechts: Michel Scheire, onderpastoor Adolf De Waegeneer, Maurice Matthijs, pastoor Petrus De Kimpe, onderpastoor Marcel Notte (foto Ignace Marius).

In 1951 vermeldde pastoor Prosper De Bruyne (1950-1967) nog een *H. Zending* ²⁸. Het was echter het laatste woord dat hij in zijn *liber memorialis* heeft geschreven. Het gedachtenisprentje dat naar aanleiding van deze missie werd gedrukt, vermeldt dat de missie werd gepredikt door de paters redemptoristen Geerebaert en 't Kint van 14 tot 21 oktober 1951 ²⁹.

Aan de hand van een bewaard gedachtenisprentje kunnen we tenslotte afleiden dat er op verzoek van pastoor De Bruyne nog een missie is geweest van 19 oktober tot 1 november 1958 ³⁰. De missie werd geleid door de paters redemptoristen 't Kint en W. Janssen. Het is echter het laatste spoor van missies dat we gevonden hebben. De tijd van het "rijke Roomse leven" was geleidelijk aan het voorbijgaan.

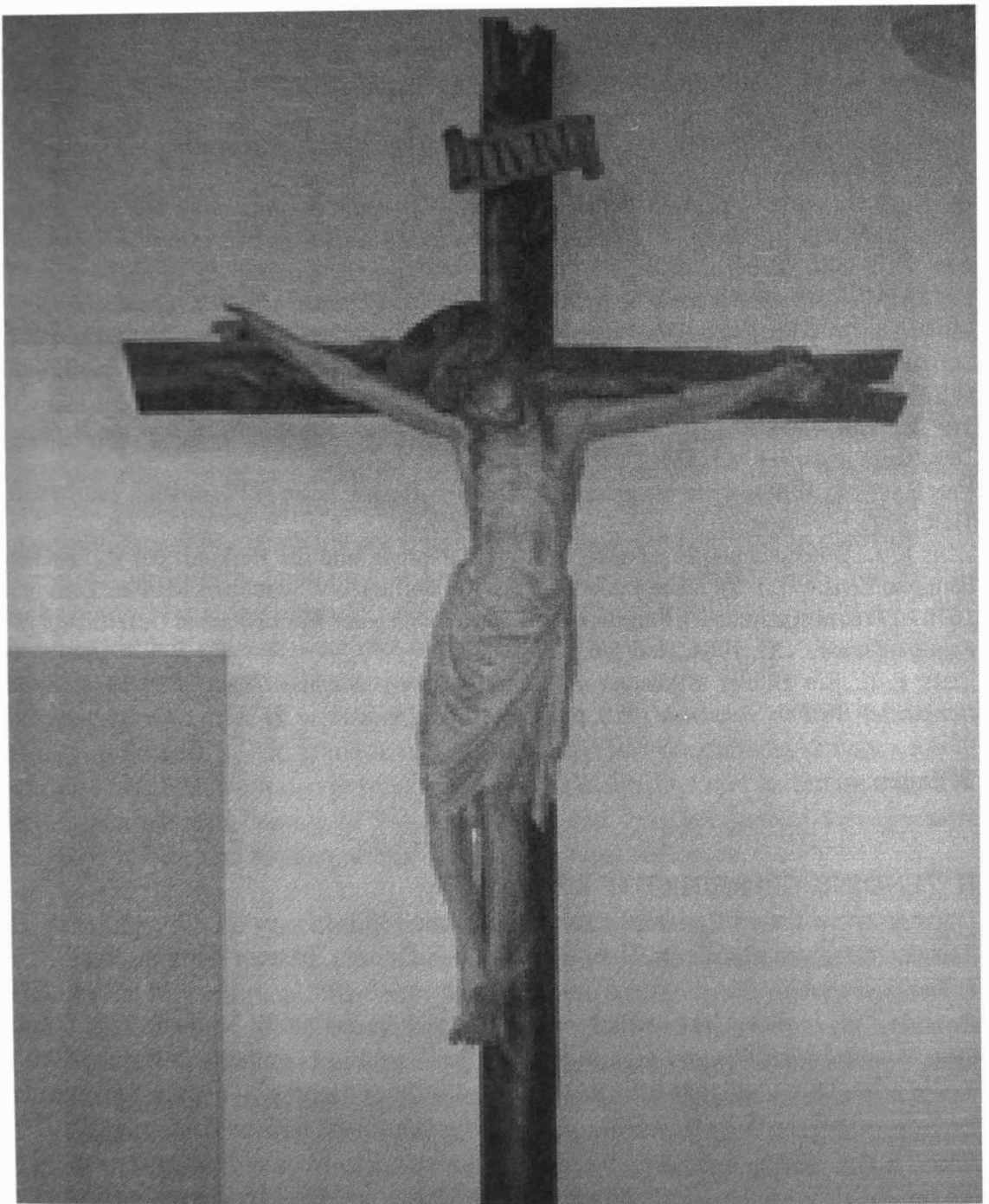

Illustratie 9. Voorzijde van het gedachtenisprentje van de missies van 1947, van oktober 1951 en van oktober 1958.

²⁸ Laarne, pastorie, *Liber memorialis ab anno 1872*, p. 84.

²⁹ Bewaard bij mevr. Elza Baetens, Laarne.

³⁰ Met dank aan mevr. Irene Baetens, Laarne.

Illustratie 10. Het missiekruis van 1884 op zijn huidige plaats, achteraan de kerk, links van het doksaal.

Bibliografie

- ART J., Preken in pre-industrieel Vlaanderen: aspecten van volksmissiepredikatie tussen 1830 en 1850, *Tijdschrift voor Geschiedenis*, 97, 1984, p. 407-422.
- BALTHAU E. e.a., *De bouwgeschiedenis van de Sint-Machariuskerk van Laarne*, Laarne, 1992, p. 239.
- BRAND G., Zens, Matthias, in: *Biographisch-Bibliographisch Kirchenlexicon*, band XX, 2002, p. 1597-1599.
- DE NEEF G., SEGERS Y., TAVERNIERS A. m.m.v. VANPARIJS A., *Inventaris van het archief Noord-Belgische provincie van de Congregatie van de Allerheiligste Verlosser (redemptoristen): 1773-1997*, Leuven, 2001.
- LION A., *De volksmissies in de tussenoorlogse periode: de missieactiviteiten van de redemptoristen in Oost-Vlaanderen*, onuitgegeven licentieverhandeling Rijksuniversiteit Gent, 1982.
- SCHNECK R., Zens, Mathias, in: H. MONZ (ed.), *Trierer Biographisches Lexikon*, Trier, 2000, p. 522-523.
- TOP F., VAN KERKHOVEN L., *Twee neogotische beelden van Mathias Zens in de Sint-Denijskerk te Kalken*, s.l., s.d.
- VAN HAVER J., *Voor u, beminde gelovigen: het rijke Roomse leven in Vlaanderen 1920-1950*, Tielt, 1995.
- ZENS F.-J., Untersuchungsergebnisse über den Ursprung und die Herkunft der rheinischen Familien Zens(z)(tz) (ß): insbesondere der aus Minderlittgen v. Schultheis Mathias Zens (ca. 1670 - 1716) abstammenden Familien Zens, *Mitteilungen der Westdeutschen Gesellschaft für Familienkunde*, XXI, 1964, Heft 5/6, p. 389-402.
- ZENS F.-J., Ein Eifeler Bildhauer in Gent (Belgien). Mathias Zens, 1839-1921, *Kreis Bernkastel-Wittlich, Jahrbuch* 1978, p. 84).

Bijlagen

I 31

H. ZENDING GEPREDIKT TE LAERNE

Door de eerw. Paters Redemptoristen in october 1892

Ten verzoeken van den Eerw. Heer Em. Van den Dooren, pastoor der parochie

I. Levensregel.

Zoo haast gij 's morgens ontwaakt, maak het teken des heilig Kruis en zeg: "Mijn God, ik geloof dat Gij hier tegenwoordig zijt; ik aanbid U en bedank U dat Gij mij dezen nacht bewaard hebt. Ik offer U op alle de gedachten, woorden, werken en kruisen van dezen dag: ik vereenig ze met die van Jesus, mijnen Zaligmaker."

Kleed u dan met zedigheid en bid op uwe knieën drie *Wees gegroeten* ter eere van de zuiverheid van de Allerheiligste Maagd Maria, en zeg: "Heilige Maagd, mijne goede Moeder, ik stel mij onder uwe bescherming, ik wil er onder leven en sterven;

31 Laarne, Archief van de pastorie, bewaard in het *Liber memorialis*. Het gedachtenisprentje werd gedrukt bij drukkerij Casterman in Doornik, wat er misschien op wijst dat er in Laarne nog geen drukkerij gevestigd was in 1892.

geef mij uwen heiligen zegen; bevrijd mij gedurende dezen dag van alle kwaad, bijzonderlijk van alle doodzonden

Doe daarna uw morgengebed. Indien uwe bezigheden het toelaten, hoor dagelijks de heilige Mis: gelukkig zij die de godvruchtige gewoonte hebben van dagelijks deel te nemen aan het heilig Sacrificie van Jesus-Christus! God zal hen zegenen in alle hunne ondernemingen. Eer gij uw werk begint, en van tijd tot tijd gedurende uwe bezigheden, zeg: "Mijn God, ik offer U op den last van mijnen arbeid tot boeting mijner zonden."

In de bekoringen, aanroep aanstonds de heilige Namen van Jesus en Maria, of maak het kruisteeken; en de duivel zal de vlucht nemen, of ten minste, indien de bekoring voortduurde, gij zult de sterkte bekomen om er aan te wederstaan. Kwame de gramschap u te overvallen, zweer, vloek of laster niet, maar zeg liever: Mijn God, mijn God, bescherm mij!"

Vergeet nooit te bidden voor eten, en na de maaltijd zeg: "O mijn God! ik bedank U dat Gij mij gespijsd hebt, niettegenstaande ik een zondaar ben."

Doet uw avondgebed te samen en bidt het Roozenhoedje. Gelukkig het huisgezin waar dat godvruchtig gebruik onderhouden wordt! Onze Lieve Vrouw zal er niet ongevoelig aan blijven: zij zal dat huis met alle slach van zegeningen overladen.

Eer gij slapen gaat, bid nog op uwe knieën drie *Wees gegroeten* ter eere van de zuiverheid van Maria; leg u daarna zedig te bed, en zeg tot u zelve:

Ik moet sterven, maar ik weet niet wanneer!

Ik moet sterven, maar ik weet niet waar!

Ik moet sterven, maar ik weet niet hoe!

Maar wat ik weet is, dat, kome ik te sterven in staat van doodzonde, ik voor eeuwig verloren ben. Mocht gij dan in staat van doodzonde zijn, laat niet na van uit ganscher herten een akt van berouw te verwekken met een vast voornemen van zoohaast mogelijk te biechten te gaan, om in Gods gratie weer te komen.

II. Middelen om de vruchten van de Zending te bewaren.

1° Verlies nooit uit het oog dat gij eene ziel te redden hebt, eenen hemel te winnen en eene hel te vermijden. "*Wat baat het den mensch de gansche wereld te winnen, indien hij komt zijne ziel te verliezen?*". (MATTH. XVI.)

2° Vrees de zonde, vlucht ze zorgvuldiglijk. "*Waakt en bidt, opdat gij niet valt in de bekoring. Want de geest is wel gewillig, maar het vleesch is zwak.*" (MATTH. XXVI.)

3° Vlucht de naaste en vrijwillige gelegenheden, van zonden, zooals: de slechte gezelschappen, de gevaarlijke vermaken, de verderflijke lezingen, den omgang in zekere huizen en met zekere personen, enz. "*Die het gevaar bemint zal er in vergaan.*" (Eccl. III)

4° Neem dikwijls uwe toevlucht tot het gebed. "*Die bidt wordt zalig, die niet bidt gaat verloren.*" (SINT-ALPHONSUS)

5° Ga dikwijls te biecht en te Communie. Gij, jongelingen en jonge dochters, ten minste alle maanden; gij getrouwde menschen, ten minste alle twee maanden. "*Eene goede biecht bluscht het vuur der hel.*" (SINT CYPRIAAN)

6° Oefen eene teedere en standvastige godsvrucht tot Onze Lieve Vrouw: “*Zijt gij op aarde een kind van Maria, zoo zult gij eens een kind van den hemel zijn.*” (SINT BERNARDUS)

7° Schaam u niet over uw geloof, en vrees niet uwe plichten van christen mensch te vervullen: “*Vrees niets noch wees over niets benauwd, want de Heer zal met u zijn.*” (1 PARAL. XXVIII.)

8° Vier den zondag, met de heilige Mis, de Vespers en ‘t Lof bij te wonen en u van alle verboden werk te onthouden. “Gedenk dat gij den rustedag heilig maket.” (DERDE GEBOD)

Eeuwigdurende Aflaten vergund aan het H. Missie-Kruis gewijd den 11 Mei 1884

Volle aflaten. – 1° Op den dag van de Kruisplanting. – 2° Op den verjaardag der oprichting van het H. Kruis of den zondag daarop volgende. – 3° Op den feestdag der heilige Kruisvinding (3 Mei) en 4° der heilige Kruisverheffing (14 Sept.) of den zondag op een dezer feestdagen volgende.

5° **300 dagen aflat** zoo dikwijls men voor het Missie-Kruis bidt vijfmaal het *Onze Vader*, *Wees gegroet* en *Glorie zij den Vader* enz., ter eere van de vijf wonden van J. C.

6° **Aflat van 7 jaren en 7 quadr.** zoo dikwijls men voor het Missie-Kruis bidt zeven maal het *Wees gegroet*, ter eere der Zeven Smarten van Maria.

Deze Aflaten zijn toepasselijk aan de zielen in het Vagevuur.

Pius IX, 2 Sept. 1848, 17 Maart 1851, 27 Maart 1852.

Wij verleenen 40 dagen aflat aan de geloovigen die deze gedachtenis leren.

Mechelen, Ockober 1870.

+ VICTOR-AUGUST, Aartsb. v. Mechelen. Brugge, 12 februari 1886.

+ J.-J. Bisschop v. Brugge. Luik december 1855.

+ THEODORUS, Bisschop v. Luik. Doornik, februari 1865.

+ GASPARD-JOZEPH, Bisschop v. Doornik. Namen, november 1868.

+ THEODORUS-JOZEPH, Bisschop v. Namen. Gent, october 1887.

+ HENRICUS, bisschop v. Gent.

II³²

Gedachtenis aan de H. Zending gepredikt te LAERNE,

van 8 tot 18 October 1921 door de Eerw. Paters Redemptoristen Van Sevenant-
Meersdom en Vervoort, op verzoek van Eerw. H. K. A. De Schepper, paStoor.

³² Laarne, Archief van de pastorie, bewaard in het *Liber memorialis*. Het gedachtenisprentje werd gedrukt bij drukkerij Van Lantschoot in Jette (Brussel), wat er misschien op wijst dat er in Laarne geen drukkerij gevestigd was in 1921.

Hoe gelukkig is hij en hoe voorzichtig, die nu tracht in zulken staat te leven in welken hij wenschte te sterven. (Nav. Christ).

Christenen van Laerne wilt gij de vruchten van de H. Missie bewaren:

I. Gedenk dikwijls:

Dat gij op aarde zijt om uwe ziel zalig te maken

Wel gewonnen alles gewonnen, zij verloren alles verloren.

Dat de dood u zal treffen eerder dan gij het denkt, misschien op 't onverwachts: wat zal u als dan de wereld haten.

Dat er in de eeuwigheid twee woonplaatsen zijn

de Hemel voor de deugdzamen, de Hel voor de boozen. Gij moet kiezen.

II. Vlucht de gevaren van zonde:

De slechte makkers: zij zijn de Moordenaars van uwe ziel.

De slechte lezingen: 't zijn vergiftige bronnen, aan welke gij zoudt drinken.

De slechte vermaken van de wereld, de danszaal, de gevaarlijke herbergen: daar verbergt de duivel zijne strikken.

III. Wees godvruchtig:

Bemin het gebed: bid 's morgens en 's avonds, hoor 's Zondags met eerbied de heilige Mis: wie bidt wordt zalig.

Bemin Jezus: ontvang Hem dikwijls in de H. Communie: daar is de onderpand der eeuwige zaligheid.

Bemin Maria; draag haren H. Scapulier bid haren Rozenkrans, blijf getrouw aan de drij Wees Gegroeten 's morgens en 's avonds. Een dienaar van Maria zal niet vergaan.

III 33

PAROCHIE St MACHARIUS - LAERNE

GEDACHTENIS DER H. MISSIE

gepredikt

van 10 tot 20 October 1931

door de

EE. PP. THEYSKENS G. JANSSENS en WYNS

Redemptoristen

op aanvraag van den **E. H. P. DE KIMPE** pastoor

1 Gedenk uw uitersten, en in der eeuwigheid zult gij niet zondigen.

Eccl. IX. 40.

Verlies dan nooit uit het oog dat gij een God moet dienen, uwe ziel zalig maken, den hemel winnen, de hel vermijden.

2 Wie het gevaar bemint, zal er in vergaan. **Eccl. III. 27.**
 Vlucht dus de naaste vrijwillige gelegenheid van doodzonde: slechte gezelschappen, verboden vermaken, gevaarlijke lezingen, zekere huizen en zekere personen.

3 Wie zich over mij zal geschaamd hebben, over dien zal de Zoon des menschen zich schamen. **Luc. IX 26**
 Treed dus alle menschelijk opzicht onder de voeten; wanneer het er op aankomt uw geloof te belijden en te verdedigen.

4 Wie bidt wordt zalig, wie niet bidt gaat verloren. **H. Alfonsus**
 Bid 's morgens en 's avonds. vóór en na het eten, in beproeving en in bekoring. Viert den Zondag met Mis te hooren, de goddelijke diensten bij te wonen, u te onthouden van alle verboden werk. Eert het H. Hart van Jezus; nadert dikwijls tot de Heilige Sacramenten.

6 Een kind van Maria zal nooit verloren gaan. **H. Bernardus.**
 Bemin dus Maria: draag haar schapulier, bid haren Rozenkrans, wees getrouw aan de drie Wees Gegroeten 's morgens en 's avonds en gij jonge dochters, weest vurige Congreganisten. Zoo doende, zult gij de vruchten der H.Missie bewaren.

IV ³⁴

Parochie Laarne **HEILZAME GEDACHTEN** uit de **H. MISSIE**

gepredikt van 21 tot 30 September 1947 door de EE. PP. BAEYENS, ANDRIES en SCHOTSMANS, Redemptoristen, op aanvraag van E. H. P. DE KIMPE, Pastoor.

Gedenk uw uitersten en in eeuwigheid zult gij niet zondigen.
 Om het ware geluk te vinden, hier en hierna, moet gij vermijden al wat zonde is. God liefhebben en dienen.

Rekenen zonder God is misrekenen.

Wie het gevaar bemint. zal er in vergaan.

Vlucht de naaste gelegenheid tot zonde: slecht gezelschap, eenzame verkering. schunnige film, lezing van slechte boeken en bladen.

Wie bidt, wordt zalig; wie niet bidt, gaat verloren.

Geen DAG zonder gebed.

³⁴ Met dank aan mevr. Angèle Bijn, Laarne. Het gedachtenisprentje werd gedrukt bij *De Kezel. Laarne.*

Geen ZONDAG zonder H. Mis.

Geen MAAND zonder H. Communie.

Als ik Maria bemin, ben ik zeker van mijn zaligheid.

Draag ter harer eer de scapuliermedalie.

Bid uw paternoster.

Vergeet nooit de drie Wees Gegroeten 's morgens en 's avonds.

V 35

Vergeet nooit de waarheid die U het meest getroffen heeft gedurende de
HEILIGE MISSIE
van 19 oktober tot 1 november 1958 te LAARNE

Vele mensen gaan door het leven met hoogmoed In hun hart, met honger naar geld en goed, met dorst naar plezier en vermaak. Zij hebben geen tijd meer voor God en zorg voor hun ziel. En toch wat baat het de mens geld te winnen, gezond te zijn, in eer en aanzien te staan, als bij zijn ziel verliest...

ONZE EERSTE PLICHT is:

God dienen en onze ziel redden: ONS LAATSTE DOEL: met God eeuwig gelukkig zijn.
DENK ER AAN DAT:

- Ge moet sterven.
- Ge zult moeten rekenschap geven over uw leven.
- Ge moet de gelegenheden tot zonde vluchten.
- Ge moet uw evenmens beminnen als U zelve.

DAAROM:

- Geen dag zonder gebed.
- Geen zondag zonder H. Mis.
- Geen maand zonder waardige Biecht en Communie.

Dult niet in uw huis

Wat niet past bij het kruis !

In vreugd en verdriet...

Vergeet Maria niet!

Uw pastoor:
Z. E. H. De Bruyne

Uw missionarissen:
E. P. 'T KINT
E. P. W. JANSSEN

MISSIE-GEZANGEN

(PATERS REDEMPTORISTEN)

1. — HET HEILIG HART VAN JEZUS.

1. O Jezus, spreek, vanwaar die wreede wonde
Die 'k in uw Hart met medelij aanschouw !
— «Zij is, mijn kind, het droevig werk der zonde ;
Zou dan uw hart niet breken van berouw »

REFREIN : Door uwe wonde
Uw liefde en smart,
Beyrijd ons van de zonde,) bis
O Jezus' Heilig Hart !)

- 2- O Jezus, spreek, die kroon van pijn en schande,
Die doornen-kroon wie drukte ze op uw Hert ?
— « Gij zelf, mijn kind, deedt zulks met eigen handen
~~Zou, uwe zie, de slaaf der zonde werd »~~
3. O Jezus lief, ik zie uw Hart verteren ;
Waarom die vlam die 't met haar glôed verslindt ?
— « Zij moet, mijn kind, uw liefde steeds vermeêren
Voor mij die u zoo vurig heb bemind. »

2. — HET HEILIG KRUIS.

1. Jezus' Kruis ontsteekt het hart,
Nagels, bloed en doornen spreken,
Voor ons heil leed Hij die smart ;
Welk een vriend met Hem geleden !

REFREIN : Glorie aan God ! Eer aan het Kruis !
Leve Jezus ! Leve zijn Kruis !

2. Jezus' Kruis zij lof en eer,
Ware boom van 't eeuwig leven,
Wat de mensch verloor weleer,
Heeft het Kruis ons weêrgegeven.

*Illustratie 11. Voorzijde van het blaadje met missiegezangen
van de paters redemptoristen, 1946.*

MISSIE-GEZANGEN
(PATERS REDEMPTORISTEN)

1. - HET HEILIG HART VAN JEZUS.

1. O Jezus, spreek, vanwaar die wreede wonde
Die 'k in uw Hart met medelij aanschouw!
– «Zij is, mijn kind, het droevig werk der zonde;
Zou dan uw hart niet breken van berouw »
- REFREIN: Door uwe wonde
Uw liefde en smart,
Bevrijd ons van de zonde,
O, Jezus' Heilig Hart 1
- 2.O Jezus, spreek, die kroon van pijn en schande,
Die doornen-kroon, wie drukte ze op uw Hert?
– « Gij zelf, mijn kind, deedt zulks met eigen handen
Toen uwe ziel de slaaf der zonde werd.
- 3.O Jezus Lief, ik zie uw Hart verteren;
Waarom die vlam die 't met haar gloed verslindt?
– «Zij, moet, mijn kind, uw liefde steeds vermeêren
Voor mij die u zoo vurig heb bemind.»

2. - HET HEILIG KRUIS.

1. Jezus' Kruis ontsteekt het hart,
Nagels, bloed en doornen spreken.
Voor ons heil leed Hij die smart;
Welk een vriend met Hem geleden!
- REFREIN: Glorie aan God! Eer aan het Kruis!
Leve Jezus! Leve zijn Kruis!
2. Jezus' Kruis zij lof en eer,
Ware boom van 't eeuwig leven,
Wat de mensch verloor weleer,
Heeft het Kruis ons weêrgegeven.
3. Jezus' Kruis zij lol en eer,
In het Kruis wordt troost gevonden,

Want in 't Bloed van Onzen Heer,
Komt het menscdom vrij van zonden.

4. Jezus' Kruis zij lof en eer,
Niet aan 't hout moet d' eer gegeven,
Maar aan Jezus, God en Heer,
Aan Hem zij ons hart, ons leven.

3. - WIJ WILLEN GOD.

1. Gij ziet vóór U, God onzer vaad'ren,
Een vrome christenschaar geknield.
Het vlaamsche bloed bruist door ons aad'ren
Warm als 't geloof dat ons bezielt.

REFREIN: Laat dreunen al te gader
Den roep der christne borst:
Wij willen God in gansch ons leven
Wij willen God! 't is onze Vorst

2. Wij willen God in onze woning
Van Hem komt zegen, brood en troost;
In 't huisgezin blijft Hij de Koning
Vóór Hem knielt man en vrouw en kroost.
3. Wij willen God in onze scholen
Met Jezus' beeld en Jezus' leer,
De ziel van 't kind moet niet verdolen
Maar opwaarts gaan in deugd en eer.
4. Wij willen God in alle standen
Zoowel bij meester als bij knecht;
Want zonder God geen broederbanden.
Want zonder God geen plicht noch recht.
5. Wij wil God in 's lands bestieren
In heel den gang der maatschappij;
Het helgebroed kan razend tieren:
Wij willen Kerk en priesters vrij!

4. - O.L. VROUW VAN ALTIJDDURENDEN BIJSTAND.

1. O Moeder van Bijstand uw Godlijke Zoon,
Wendt angstig zijn'oogjes naar 't fjdensvertoon;
Uw hand grijpt zijn handjes, maar droevig en goed. Bezieet Gij het menscdom
dat weent aan uw voet.

REFREIN: Ons Moeder zijt gij,

Uw kinderen zijn wij,
 Ach! wees ons bescherming, sta ons altijd bij!

- 2 Ons hart ook, o Moeder, is angstig en beeft
 Wanneer voor ons oogen het lijdensbeeld zweeft:
 Een pijnlijke kruisweg is 't leven op aard,
 Wie droeg al dat lijden, zoo Gij daar niet waart?
- 3 O Moeder der zondaars, zie neer op ons ziel
 Die blind en vol zwakheid in zonden verviel;
 Gij hebt met uw Jezus voor 't menschdom geboet.
 Ach! schenk ons uw tranen, en Jezus zijn bloed.
- 4 Hoe snel daalt het leven en nadert de dood,
 en liggen wij angstig in d' uitersten nood!
 Ach! help ons dan strijden en sterven in God.
 Bekom ons bij Jezus het eeuwig genot.

5. - AVE MARIA

REFREIN: Ave, Ave, Ave Maria (bis)

1. O Laat ons U loven
 En minnen op aard,
 Lijk d'Englen daarboven
 Rond uw troon geschaard.
2. Gij zijt 's Heeren Moeder
 En ons Moeder sârn
 Bid Jezus, ons Broeder,
 Help ons in zijn naam.
3. In nood en gevaren
 Sta goedig ons bij;
 Blijf trouw ons bewaren
 Voor 't kwaad, 't allen tij.
4. Wil steeds ons geleiden
 In plicht en in deugd;
 Ons zielen bereiden
 Tot d'Eeuwige vreugd.

6. - DE BOETVAARDIGE ZONDAAR

REFREIN: Ach! mijn God, wil mij vergeven
 Wat ik tegen U misdeed;
 Schenk, o God, mij uw genade,

Want mijn zonden zijn mij leed.

1. Ach, ik ben die booze zondaar,
Die U uit mijn hart verdreef,
En in zondig slijk verzonken,
Ver van mijn Verlosser leef.
2. 'k Moest om mijne schuld te boeten
Branden in het eeuwig vuur;
En mijn hart was toch zoo angstig,
Om het dreigend stervensuur.
3. Uwe liefde, goede Jezus,
Geeft mijn hart weer nieuwen moed;
Laat mij naad'ren tot uw wonden,
Wasch mij zuiver in uw bloed.

7. - HULDE AAN HET H. SACRAMENT.

1. W'aanbidden U, o Jezus, onzen Heer,
En knielen hier geloovig voor U néér.
REFREIN: Heilig! Heilig! Heilig!
Gij alleen zijt heilig,
Wees geloofd en meer gekend,
In uw heilig Sacrament.
2. Wij minnen U o God, ons hoogste goed,
Ontsteek ons hart, in feller liefdegloed.
3. Wij danken U, voor uwe liefde groot
En blijven U, getrouw tot in den dood.

VERSLAG VAN HET STUDIEBEZOEK AAN VILSTEREN EN ZWOLLE, 2 APRIL 2004

Eric Balthau

Sedert enige tijd werkt Eric Balthau aan de inventaris van het oud archief van het kasteel van Laarne. Dat archief bestaat voor het grootste deel uit de familiepapieren van de familie van Vilsteren. In 1656 kochten Gerard van Vilsteren, afkomstig uit Zwolle (Overijssel, Nederland) en zijn echtgenote Beatrix van der Mij, afkomstig uit Leiden (Noord-Holland, Nederland) het kasteel en de heerlijkheid van Laarne ¹.

Bij de zoektocht naar archief over die families, dat zich eventueel in Nederland kon bevinden, werd in 2003 contact gelegd met jonkheer A. J. Gevers, verbonden aan het Historisch Centrum Overijssel te Zwolle, die in 1994, samen met dhr. A. J. Mensema, de inventaris van het huisarchief Vilsteren had gepubliceerd dat in februari 1976 door de familie Cremers, nu eigenaar van het landgoed Vilsteren (gemeente Ommen, Overijssel, Nederland), in bewaring was gegeven bij het Rijksarchief

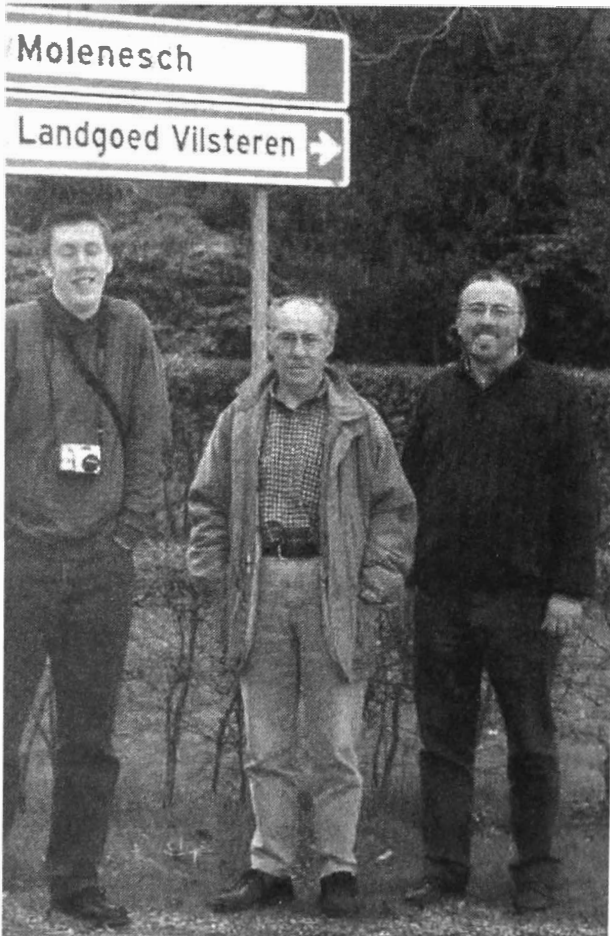

Illustratie 1. Vergezicht vanuit het oosten op het gehucht Vilsteren.

¹ E. BALTHAU, Archief over het archief. Het neerleggen van het archief van de heerlijkheid Laarne bij het Rijksarchief te Gent 1885-1887, *Castellum*, XVIII, nr. 3, 2001, p. 22-37.

Overijssel te Zwolle ². Naar aanleiding van de inventarisatie van het huisarchief Vilsteren waren beide auteurs tevergeefs op zoek gegaan naar archief van de familie van Vilsteren in België ³.

Nadat in 2003 de eerste contacten werden gelegd, werd een uitnodiging ontvangen voor een bezoek aan Zwolle en Salland, de streek ten oosten van Zwolle, met o.a. het gehucht Vilsteren. Op zaterdag 2 april 2004 trokken Antoon Afschrift, Eric Balthau en echtgenote Ria Vervaet, in gezelschap van Koen Verstraeten, die onder leiding van prof. dr. René Vermeir (Universiteit Gent) een licentiethesis voorbereid over de migratie van de familie van Vilsteren van het noorden naar de Zuidelijke Nederlanden, richting Overijssel.

Illustratie 2.

Een deel van het reisgezelschap.

Van links naar rechts:

*Koen Verstraeten, Antoon Afschrift,
Eric Balthau.*

² JHR. A. J. GEVERS, A. J. MENSEMA, *Inventaris van het huisarchief Vilsteren 1441-1973*, Uitgaven van het Rijksarchief in Overijssel 41, Zwolle, 1994.

³ *Ibidem*, p. xxvii, noot 68: *Naar archivalia betreffende Vilsteren is in België summier onderzoek gedaan. In het Rijksarchief te Gent bevindt zich het in 1886 geschonken archief van de baronie van Laarne. Hierin bevinden zich nagenoeg geen persoonlijke stukken, die betrekking hebben op de familie van Vilsteren. Er zijn ook geen stukken van zakelijke aard aangetroffen, die ooit behoord zouden kunnen hebben tot het huisarchief Vilsteren.*

Tijdens de heenreis werd van de gelegenheid gebruik gemaakt om in Lelystad, in de Flevopolder, het schip de *Batavia* te gaan bekijken, een gereconstrueerde Oost-Indiëvaarder van de Verenigde Oost-Indische Compagnie uit het midden van de 17de eeuw. Na een trip van meer dan 300 km was de tweede halte de gemeente Ommen, gelegen aan de rivier Vecht, ca. 15 km ten oosten van Zwolle. Vanuit Ommen vertrekken de meeste wandel- en fietsroutes om de streek, Salland, te verkennen.

Illustratie 3. Het landgoed Vilsteren, gelegen aan de zuidzijde van de dorpskern, met het neogotisch kasteel uit 1908.

Een van de gehuchten van Ommen is Vilsteren, gelegen ten zuiden van de Vecht op ca. 10 km ten oosten van Zwolle. Het dorp met zijn 300 inwoners heeft nog volledig zijn landelijk karakter behouden en heeft de status van Waardevol Cultuurlandschap of WCL-gebied. De neogotische kerk van het einde van de 19de eeuw domineert het centrum. Vlakbij de kerk ligt het buitengoed waar de familie van Vilsteren tot het midden van de 17de eeuw woonde. De gebouwen van het oude hoofdhof werden echter in 1908 vervangen door een neogotisch landhuis. Aan de overzijde van de weg ligt de centrale boerderij met statige windmolen. De meeste boederijen en schuren zijn er overigens nog met stro gedekt en aan ieder huis bemerkt men luiken met het wapenschild van de familie van de familie van Vilsteren, sabel met drie kepers van goud (drie gouden kepers op een zwart schild). Dat heraldisch wapen vindt men trouwens nog op verschillende plaatsen in het kasteel van Laarne. Het kasteel vormt het centrum van het landgoed Vilsteren, dat eigendom is van de familie Cremers. Het meer dan 1000 ha grote landgoed bestaat vooral uit bossen, akkers en weiden.

Illustratie 4. Een hoeve uit 1855, gelegen achter het landgoed Vilsteren, ten zuiden van de dorpskern. Bemerkt het wapenschild van de familie van Vilsteren (drie gele kepers op een zwarte achtergrond) op de vensterluiken.

In de namiddag was ons gezelschap ten huize van jonkheer Arnold Gevers in het historische centrum van Zwolle, waar we ook dhr. A. Mensema, eveneens verbonden aan het Historisch Centrum Overijssel, ontmoetten. Nadat we aan onze gastheer een boek over de bouwgeschiedenis van de Sint-Machariuskerk van Laarne hadden overhandigd, ging het gesprek uiteraard over de geschiedenis van de familie van Vilsteren die de band vormt tussen Laarne en Zwolle. Vlakbij het huis van dhr. Gevers, in het historisch centrum van Zwolle, bevond zich overigens het huis van de familie van Vilsteren in de 17de eeuw. Rond 19 u namen we afscheid van onze gastheer, die elk van ons nog een boek gaf over de Overijsselse ridderschap, en werd de terugreis naar Laarne aangevat. Uiteraard hopen we onze Nederlandse gastheren deze zomer terug te ontmoeten bij een tegenbezoek aan Laarne.

Illustratie 5. De neogotische kerk en de pastorie van Vilsteren, gelegen ten oosten van het dorpsplein.

Illustratie 6. De boerderij en de molen, gelegen ten noorden van het dorpsplein van Vilsteren.

ADELLIJKE CULTUUR IN HET KASTEEL: MARIA LIVINA DE BEER, BARONES VAN LAARNE EN LEEFDAAL (1659-1741)

Eric Balthau

Op donderdag 3 juni 2004 hield historicus Koen De Vlieger-De Wilde (Universiteit Antwerpen) in de ridderzaal van het kasteel van Laarne een lezing met als titel: *Adellijk cultuur in het kasteel: Maria Livina de Beer, barones van Laarne en Leefdaal (1659-1741)*. De organisatie van deze lezing was een initiatief van onze Vereniging voor lokale geschiedenis van Kalken en Laarne, en van de Koninklijke Vereniging voor Historische Woonsteden van België die eigenaar is van het kasteel van Laarne en hiervoor de ridderzaal van het kasteel ter beschikking stelde. Beide verenigingen konden hiervoor rekenen op de logistieke steun van het Davidsfonds Laarne, het gemeentebestuur van Laarne, E.H. Geert Leenknecht, pastoor van Laarne, en van Fotoclub Trefpunt van Laarne. Dhr. De Vlieger kreeg recent de prijs van het fonds Pascal Decroos, onder auspiciën van de Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten, voor de beste historisch-literaire verhandeling in Vlaanderen in 2003. Zijn licentiaatsthesis, met als promotor prof.dr. J. Verberckmoes (KUL), had de titel *Adellijke levensstijl. Dienstpersoneel, consumptie en materiële leefwereld van Jan van Brouhoven en Maria Livina de Beer, graaf en gravin van Bergeyck (ca. 1685-1740)*. Maria Livina de Beer (1659-1741) was door haar eerste huwelijk met Geraard van Vilsteren (1613-1683) barones van Laarne. Het archief van de familie van Vilsteren, bewaard in het kasteel van Laarne, was een belangrijke bron bij de onderzoek van dhr. De Vlieger.

Als inleiding op het onderwerp gaf de spreker een korte biografie van Maria Livina de Beer en een overzicht van de huishoudjournalen, de belangrijkste bron voor de studie van de adellijke levenswijze. Daarna werd ingegaan op het dienstpersoneel (aantal, afkomst, de relatie tussen heer en personeel, etc.) en op de verschillende soorten consumptiegedrag van de adel op het einde van de 17de en het begin van de 18de eeuw (statusconsumptie, creatieve consumptie, shopping, de rol van middeelaars, etc.). Ten slotte schetste de spreker een beeld van de adellijke levenswijze en het dienstpersoneel aan het kasteel van Laarne onder barones Maria Livina de Beer. Na de fel gesmaakte lezing werd door onze vereniging een receptie aangeboden aan de tachtig aanwezigen.

Binnenkort wordt de scriptie van dhr. De Vlieger gepubliceerd in de prestigieuze reeks *Verhandelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten*. Uiteraard zullen we onze leden op de hoogste brengen van de publicatie van dit belangrijke boek voor de geschiedenis van Laarne en van het kasteel in het bijzonder.

Castellum

Driemaandelijks tijdschrift van de VERENIGING VOOR
LOKALE GESCHIEDENIS VAN KALKEN EN LAARNE

Dienst Wettelijk Depot nr. B.D. 40.652

Oplage: 280 exemplaren

Omslagillustratie: Een foto, genomen tijdens een missie in 1947, toont hoe het missiekruis door de straten van de dorpskern van Laarne werd gedragen. Van links naar rechts: Michel Scheire, onderpastoor Adolf De Waegeneer, Maurice Matthijs, pastoor Petrus De Kimpe, onderpastoor Marcel Notte (*foto Ignace Marius*).

INHOUD

Editoriaal

André Van De Sompel 3

Een brief van een soldaat-schoenmaker uit Kalken (1808)

Johan R.J. De Wilde 5

Volksmissies (1875-1951) en het missiekruis van beeldhouwer Mathias Zens in de Sint-Machariuskerk van Laarne

Eric Balthau 11

Verslag van het studiebezoek aan Vilsteren en Zwolle, 2 april 2004

Eric Balthau 35

Verslag voordracht Koen De Vliegheer - De Wilde

Eric Balthau 40

Inhoudstafel 42

De auteurs zijn verantwoordelijk voor de inhoud van hun bijdrage.
Teksten mogen worden overgenomen mits vermelding van de bron en de auteur,
en het toezenden van een exemplaar.